

θέλει διαπεράσει τὸ σῶμά σου. Ἄλλ' ἐνῷ τρέμεις ἐξ ἱεροῦ ρίγους, ἀκροάσθητι τῆς μυστηριώδους αὐτῶν φωνῆς, ἐξερχομένης ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων ἀβύσσων τῆς ἱστορίας, καὶ ἐξαγγελουσίας καθ' ἀπάσας τὰς διευθύνσεις τοῦ ναοῦ τὸ μέγα καὶ λυτρωτήριον ἔθνικόν πρόσταγμα:

«*Ἐν τούτῳ νίκα.*»

Ἔορται τοιαῦται ἀλλαχῶ εἶνε αὐλικάι μόνον Τελοῦνται μόνον ἐξ ἀπλῆς ἐθιμοτυπίας. Τὸ πολὺ πλῆθος συνωθεῖται πρὸ τῶν θεαμάτων τούτων ἐξ ἀπλῆς περιεργείας, ὅπως συνωθεῖται πρὸ παντός καινοῦ ἀντικειμένου, ποθοῦν νὰ διέλθῃ ἐν ταῖς ὥραις τῆς σχολῆς αὐτοῦ στιγμὰς τινὰς τέρψεως καὶ λήθης ἀπὸ τῶν περιπετειῶν τοῦ καθ' ἑκάστην βίου. Ἄλλ' ἡ ἑορτὴ τῶν ἡμερῶν τούτων εἶνε καθαρῶς ἔθνικῆ. Κατὰ τὰς κρίσιμους σήμερον στιγμὰς τῆς ἱστορίας ἡμῶν παρίσταται ἐπιβαλλομένη ἀνάγκη μείζονος συσφίξεως τῶν ἔθνικῶν δεσμῶν, εὐρυτέρας καὶ ταχυτέρας ἐνεργείας πρὸς διάσωσιν τῶν ἔθνικῶν καὶ ἱστορικῶν ἡμῶν δικαίων. Οἱ καιροὶ δὲν περιμένουσι. Χθὲς εἰσέτι τολμηρός, ἀλλ' ἀτυχήσας ἡγεμῶν φυλῆς, ἀπὸ αἰῶνων ἐχθρικῆς τῇ Ἑλλάδι, ἐλάλει περὶ Μακεδονίας, ὡς περὶ χώρας ἀνηκούσης τοῖς Βουλγάροις. Ἑλληνικαὶ χώραι ἐποφθαλμιῶνται ὑπὸ γειτόνων ἢ ἀπωτέρων λαῶν, ἂν δὲ ἡ Ἑλλὰς δὲν διεκδικήσῃ ὡς τάχιστα τὰ ἔθνικὰ αὐτῆς δίκαια, οὐχὶ μόνον διὰ τῶν περγαμηνῶν τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς λογικῆς τῆς δυνάμεως αὐτῆς, θέλει διαγραφῆ θάπτον ἢ θράδιον ἀπὸ τῶν δέλτων τῆς ἱστορικῆς ὑπάρξεως. Μόνον τυφλοὶ καὶ φίλατοι δύνανται ν' ἀμβλυωπῶσιν ἐνώπιον τῆς πραγματικότητος ταύτης· ἀλλ' ἡ ἔθνικὴ συνείδησις, ἣτις ἐν μόνον ἔχει ἰδεώδεις, τὴν ἀνάστασιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ γένους, δὲν δύναται ἢ νὰ ἐνθουσιασθῇ κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμὴν, νὰ μελετήσῃ βαθύτατα τοὺς κινδύνους, εἰς οὓς εἶνε ἐκτεθειμένη ἡ ἑλληνικὴ πατρίς, καὶ νὰ ζητήσῃ παρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων, ἄνευ ἐξαίρεσεως ἀρχῶν καὶ σημαίας, συμπαθειῶν ἢ ἀντιπαθειῶν, τὴν ὁμόνοιαν ἐκείνην ἐν τῇ ἐνεργείᾳ, ἣτις ἐχαρκτήρισε τὰς δυσχερεστάτας, ἀλλ' ἅμα καὶ εὐγενεστάτας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἡμέρας.

Αἱ ἑορταὶ τῶν ἡμερῶν τούτων ἔσονται ἄρα ἡ πραγματικωτέρα παράστασις τῆς ἐνότητος καὶ τῆς ὀφειλομένης κοινῆς ἐνεργείας παντός Ἑλληνοῦ. Πανταχοῦ συγκινεῖται κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὸ ἔθνος— ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι, ἐν τῇ δουλευούσῃ, ἐν ταῖς ἀποικίαις. Δὲν ὑπάρχουσι σήμερον διαίρεσεις· διαλύεται πᾶν νέφος προσωπικῶν δυσαρρεσκειῶν καὶ ἐχθροπαθειῶν πρὸ τοῦ φωτὸς τῶν ἔθνικῶν καθηκόντων. Ἐν μόνον κρατεῖ αἴσθημα καὶ μία προεξάρχει ἰδέα, ἡ ἰδέα τῆς ἔθνι-

κῆς ἀναστάσεως καὶ ἐνότητος. Καὶ τῆς ἰδέας ταύτης ἀντιπρόσωπος καὶ σημαιοφόρος παρίσταται ὁ διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, τέλειος Ἑλληνας, οἷον ἀνέμενον τοσοῦτοι αἰῶνες συμφορῶν καὶ δουλείας, οἷον ἀπεκδέχεται ἐν ἀνησυχίᾳ προσδοκίᾳ ἢ σύγχρονος γενεᾶ. Τὸν Ἑλληνα τοῦτον προσεφῆτευσεν ἡ ἔθνικὴ Σιβύλλα, κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ὑπὲρ τῆς ἐμφανείας τούτου ἐδέετο νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν ἐν τοῖς ναοῖς τῶν πόλεων ὁ λευίτης, καὶ ἐν τοῖς ἐρημοκλησίαις τῶν ὄρεων ὁ ἀρματωλός· τούτον ποθῶν ἔψαλλε τὸ ἐνάλιον αὐτοῦ ἄσμα ὁ ναυτίλος τοῦ Αἰγαίου, καὶ μετὰ πίστεως ἐμελέτα τὴν ἀποκάλυψιν αὐτοῦ ὁ λόγιος, ἢ ἐν προσδοκίᾳ αὐτοῦ ἐπιπτε μάρτυς ὁ μαχητὴς τῆς ἔθνικῆς παλιγενεσίας.

Καὶ θέλει ὑπάρξει ἑλληνικὴ καρδιά, ἣτις νὰ μὴ σκιρτήσῃ, ἣτις νὰ μὴ φρικιάσῃ ἐξ ἱεροῦ ρίγους ἐν τῇ ὑψίστῃ ταύτῃ στιγμῇ τῆς περιβολῆς τοῦ ἔθνικοῦ ξίφους εἰς τὴν ὄσφυν τοῦ Κωνσταντινοῦ; Καὶ θέλει ὑπάρξει ἑλληνικὴ φωνή, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, ὁ στρατηλάτης τῆς αὐρίου, θέλει προσέλθῃ πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου, ἵνα δώσῃ τὸν ὄρκον τοῦ στρατιώτου, νὰ μὴ ἀνακράξῃ:

«*Ἐν τούτῳ νίκα;*»

ΘΑΝΑΤΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΔΙΟΥ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ

Τὸ πυροβολικὸν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀποτελεῖ θέαμα μεγαλοπρεπὲς ἅμα καὶ φοβερόν. Ὅπως σχηματίσῃ τις ἀκριβῆ ἰδέαν αὐτοῦ, πρέπει νὰ ἴδῃ τὴν μακρὰν ἐκείνην σειρὰν τῶν ἵππων, τῶν τηλεβόλων, τῶν βλητοφόρων, κινουμένων ἀπὸ τοῦ ἐνός ἄκρου μέχρι τοῦ ἐτέρου, εἰς ἐν σύνθημα, διερχομένων τοὺς ἀγρούς, τὰς ὁδοὺς, τὰς ἀμπέλους, ἀναβαινόντων, καταβαινόντων, ἀναπτυσσομένων διὰ ταχυτάτων ὀφιοειδῶν κινήσεων, ἐν τῇ ὀρμητικῇ αὐτῶν φορᾷ ὑπερβαινόντων κωλύματα, πηδῶντων τάφρους, ἐξαφανιζομένων ἐκ τῶν βλεμμάτων ἐν νεφέλῃ χαλίκων καὶ κόνεως, πληρουμένων ἰσχυροῦ ἀντιλάλου πάσας τὰς περίξ κοιλιάδας. Εἰς ἕκαστον κανονόβλημα τὸ φοβερόν στόμα τῶν τηλεβόλων ὀπισθοδρομεῖ ὡς ἐπτοημένον ἐκ τοῦ ἰδίου βρυχηθμοῦ του, μακρὰν δὲ κατακρημνίζει οἰκίας, συντρίβει δένδρα καὶ ἀνοίγει φοβερὰ ρήγματα ἐν τῷ ἐχθρικῷ στρατοπέδῳ.

Ἐκ τῆς συναισθήσεως τῆς θαυμασίας καὶ τρομερᾶς δυνάμεως τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ὄπλου ἀντλεῖ ὁ πυροβολητὴς τὸν ἰδιάζοντα αὐτῷ σοβαρὸν καὶ ὑψηλὸν χρακτῆρα, ὅστις οὔτε ἐκ τῆς ψυχῆς οὔτε ἐκ τῆς ὄψεως αὐτοῦ ἐξαλείφεται, οὐδὲ μετὰ ἥτταν

ἔτι, ὁπότε οἱ ἄλλοι κατέχονται ὑπὸ τῆς ἀποθαρ-
ρύνσεως καὶ τῆς ἀπελπισίας.

Οὕτω σοβαροί, κατηφεῖς ἄλλ' οὐχὶ ἀποτε-
θαρημένοι εἰσῆλθον περὶ λύχων ἀφὰς εἰς Χιβά-
σον, οἱ πυροβοληταὶ πυρβολαρχίας τινὸς τοῦ Πε-
δεμοντίου στρατοῦ δώδεκα ἡμέρας μετὰ τὴν
μάχην τῆς Νοβάρας. Ἐκ τῆς πυρβολαρχίας
ταύτης ἔλειπον πολλὰ βλητοφόρα, πολλοὶ ἵπποι, ἐν
τηλεβόλον, δύο ἀξιωματικοὶ καὶ πολλοὶ στρατιῶ-
ται. Τὴν συνώδευον εἰς λοχαγὸς καὶ εἰς ὑπολο-
χαγός. Ὁ λαὸς παρίστατο σιγηλὸς καὶ τεθλιμ-
μένος, ὡσεὶ ἔβλεπε διερχομένην ἐπικηδεῖαν πομπήν.

Ἔσταμάτησαν ἐπὶ τῆς πρώτης πλατείας. Ὁ
λοχαγὸς διέταξε τὸν ὑπολοχαγὸν νὰ ἐπισταθμεύ-
σῃ, ἀφιππεύσας δὲ παρετήρει πῆριξ ὡσεὶ ἐζήτει
τινὰ ἐν μέσῳ τοῦ συρρεύσαντος πλήθους.

Μετ' ὀλίγον ἐπλησίασαν δύο νέοι, (ὁ εἰς θὰ ἦτο
μόλις εἰκοσιπενταέτης, ὁ δ' ἕτερος δεκακοκταέτης)
ἐκβαλόντες δὲ τὸν πῖλον των ἠρώτησαν δειλῶς:

— Σεῖς εἰσθε ὁ λοχαγός. . . ;

Ὁ ἀξιωματικὸς μὴ ἀφήτας νὰ περάνωσι τὴν
φράξιν των ἔτεινε πρὸς αὐτοὺς τὰς χεῖρας καὶ
εἶπε:

— Ἐλαβα τὸ θάρρος νὰ σὰς γράψω, ἂν καὶ
δὲν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ σὰς γνωρίζω· θὰ σὰς ἔγραφα
προτῆτερα ἂν ἤξευρα τὴν διεύθυνσίν σας. Ἄλλ'
ἠρώτησα ἀνοφελῶς ὅλους τοὺς φίλους τοὺς ὁποίους
εἶχεν εἰς τὸ σύνταγμα. Καὶ ἐν τούτοις εἶχε πολλοὺς
ὁ δυστυχῆς νέος καὶ τὸν ἠγάπων πολὺ! . .

Καὶ αὐθις δ' ὤρεξε τὰς χεῖρας πρὸς τοὺς νέους
οἵτινες ἔθλιψαν αὐτὰς θερμῶς. . .

— Ἐκάμετε λόγον περὶ τῆς ἐπιστολῆς μου εἰς
τὸν πατέρα σας ;

Ἀπεκρίθησαν ὅτι δὲν τῷ εἶπον ἄλλο τι εἰμὴ ὅτι
ὁ λοχαγὸς τῆς πυρβολαρχίας εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ
ἀτυχῆς ἀδελφός των ἔμελλε νὰ ἔλθῃ ἡμέραν τινὰ
ὅπως τὸν ἐπισκεφθῇ. Δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τῷ εἴ-
πωσι περισσώτερον τι διότι ἦτο ἀσθενής, καὶ ἐφο-
βοῦντο μὴ προξενήσωσιν εἰς αὐτὸν ὑπὲρ τὸ δέον
σφοδρὰν συγκίνησιν.

Λεπτομερείας τινὰς περὶ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ
τοῦ εἶχε μάθῃ δύο ἡδὴ ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην,
ἡ δὲ ὁδύνη αὐτοῦ ἦτο ὀξεῖα εἰσέτι καὶ ἀπαρα-
μύθητος.

Μετ' ὀλίγον ἐπλησίασε καὶ ὁ ὑπολοχαγός.

— Ἴδοι ὁ ἀξιωματικὸς περὶ τοῦ ὁποίου σὰς
ἔγραφα εἰς τὴν ἐπιστολήν μου, εἶπε χαμηλοφώνως
ὁ λοχαγός, παρουσιάζων τὸν ὑπολοχαγὸν εἰς τοὺς
δύο ἀδελφούς, οἵτινες ἔσφιγξαν θερμῶς τὴν χεῖρά
του. Οὗτος ὀλίγας εἰπὼν λέξεις ὑπέστρεψεν εἰς
τὴν πυρβολαρχίαν του. Ὁ λοχαγός εἶπεν εἰς
τοὺς δύο νέους ὅτι θὰ μεταβῇ νὰ ἴδῃ τὸν πατέρα
των τὴν ἐπαύριον περὶ τὴν ἐβδόμην ὥραν, καθό-
σον τὴν ὁγδόην ἔπρεπε ν' ἀπέλθῃ εἰς Τουρίνον,
ἔρωτήσας δὲ τὴν ὁδὸν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῆς θύρας

τῆς οἰκίας, ἐπλησίασεν εἰς τὸν ὑπολοχαγὸν καὶ
ἐψιθύρισε εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ:

— Αὐριον τὸ πρῶτ' εἰς τὰς οἰκτὰς ἂν δὲν εἶμαι ἐδῶ
ἀναχώρησε μὲ τὴν πυρβολαρχίαν· ἀλλὰ κύτ-
ταξε νὰ μὴ περάσῃς ἀπὸ τὴν ὁδόν. . . . καὶ τῷ
εἶπε τὸ ὄνομά της. Ὁ ὑπολοχαγὸς ἀπήντησεν ὅτι
θέλει ὑπακούσῃ· ὁ δὲ λοχαγός ἀνεχώρησε μετὰ
τῶν δύο ἀδελφῶν.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον περὶ τὴν ἐβδόμην
ὥραν, ὁ λοχαγός παρακολουθούμενος ὑπὸ στρα-
τιώτου κρατούντος δέμα ἔκρουε τὴν θύραν τῆς
οἰκίας τῶν δύο νέων αὐτοῦ φίλων. Αἱ ὀλίγαι τῆς
προσδοκίας στιγμαὶ ἐφάνησαν αὐτῷ ὀλοκλήρος
ὥρα. Ἀνυπομονησία ἄραγε ἢ φόβος ἦτο τὸ κατέ-
χον αὐτὸν τὴν στιγμὴν ἐκείνην αἰσθημα; Οὐδ'
αὐτὸς θὰ ἠδύνατο νὰ τὸ εἴπῃ· ἀγωνία συνέ-
σφιγγε τὴν καρδίαν του.

Ἐπὶ τέλους ἀνοιχθείσης τῆς θύρας ἐφάνησαν οἱ
δύο ἀδελφοί, ὑποδεχθέντες αὐτὸν ἀφώνως, μὲ τὸν
δάκτυλον ἐπὶ τοῦ στόματος. Ὁ στρατιώτης ἀφεί-
ε τὸ δέμα ἐπὶ ἔδρας τινὸς ἀπῆλθε.

— Κοιμᾶται, εἶπεν ὁ πρεσβύτερος τῶν ἀδελ-
φῶν, ἀλλ' εἶνε πολὺ καλλίτερα.

Ὁ λοχαγὸς ἐκάθησε, οἱ δὲ δύο νέοι ἐπλησίασαν
τὰς καθέδρας ὅπως δύνανται νὰ συνδιαλέγωνται
χαμηλοφώνως:

— Νομίζετε ὅτι εἰμπορῶ νὰ τοῦ ὀμιλήσω χω-
ρὶς κίνδυνον;

— Τώρα ναί, ἀπήντησαν ὁμοφώνως οἱ δύο
ἀδελφοί. . .

— Εἰπέτε το ἐλευθέρως, διότι εἰμπορῶ νὰ ἐπα-
νέλθω μίαν ἄλλην ἡμέραν ἀπ' ἐδῶ ἕως τὸ Του-
ρίνον ἢ ἀπόστασις εἶνε μικρά. . . .

— Σὰς εὐχαριστοῦμεν ἐκ καρδίας, ἀλλ' εἶνε
περιττὸν νὰ ἐνοχληθῆτε καὶ ἄλλην φορὰν δι' ἡμᾶς.
Ὁ πατήρ μας εἶνε πολὺ καλλίτερα. Ἄν ἦτο ἄλ-
λος ἄνθρωπος, ἴσως ἔπρεπε νὰ διστάσητε. . . ἀλλὰ
πιστεύσατε, κύριε λοχαγέ, ὅτι ἔχει καρδίαν ἰκα-
νὴν νὰ αἰσθανθῇ τὸ εἶδος τῆς παρηγορίας τὴν ὁ-
ποῖαν τῷ φέρετε. Εἶνε φιλόστοργος πατήρ, ἀλλ'
εἶνε καὶ ἀκραιβνῆς φιλόπατρις.

— Τὸ πιστεύω, εἶπεν ὁ λοχαγός.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον
ὠραῖον ξανθὸν παιδίον δώδεκα τὸ πολὺ ἐτῶν.
Ἰδὼν τὸν λοχαγὸν ἠθέλησε νὰ ὀπισθοδρομήσῃ.

— Ἐλα ἐδῶ! τῷ εἶπεν ὁ πρεσβύτερος τῶν
ἀδελφῶν.

Τὸ παιδίον ἐπλησίασε.

— Εἶνε ὁ μικρός μας ἀδελφός!

— Πόσον τῷ ὀμοιάζει! ἀνεφώνησεν ὁ λοχαγός.

Μετὰ βραχεῖαν συνδιάλεξιν ὁ λοχαγός λαβὼν
τὸ δέμα ἠκολούθησε τὸν ἕνα τῶν ἀδελφῶν, ὅστις
εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ ἀσθενοῦς ὅπως τὸν
ἀφυπνίσῃ. Ὁ ἀγαθὸς γέρον ὑπνωττεν ἡρέμα, τὸν
ἕνα τῶν βραχιόνων ἐκτὸς τοῦ ἐφαπλώματος ἔχων
καὶ τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὸν υἱόν.

Οὗτος ἔστη θεωρῶν τὸ σεβάσιμον καὶ εὐρὺ μέτωπον τοῦ γέροντος, τὸ ὅποιον καὶ ἐν αὐτῇ τοῦ ὕπνου τῇ ἡρεμίᾳ ἔφερον ἐναποτυπωμένην τὴν ὁδὸν.

— Πατέρα! ἐψιθύρισε.

Ὁ γέρον ἤνοιξε βραδέως τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ διὰ τῆς ἐκτὸς τοῦ ἐραπλώματος χειρὸς ἔλαβε τὴν τοῦ υἱοῦ του, ὅστις θωπεύσας τὴν κόμην τοῦ ἀσθενοῦς ἠρώτησεν αὐτὸν πῶς ἦτο.

— Πολὺ καλλίτερα, ἀπήντησε.

— Καλὰ... Λοιπὸν... ἄκουσε πατέρα. Κάποιος θέλει νὰ σέ ἰδῇ.

— Φέρε τον ἐδῶ.

Ὁ υἱὸς δὲν ἐκινήθη ἐκ τῆς θέσεώς του.

— Ποῖος εἶνε; ἠρώτησεν ὁ γέρον.

— Εἶνε... ἓνας ἀξιωματικός.

Ὁ γέρον ἠτένισεν ἐπὶ τὸν νέον μηδὲν εἰπών.

— Εἶνε ἓνας λοχαγός... τοῦ πυροβολικοῦ!

Ὁ γέρον προσεπάθησε νὰ ἀνακαθήσῃ εἰς τὴν κλίνην του· ἀλλ' ὁ υἱὸς τὸν ἤμποδισε.

— Μῆ, πατέρα, μὴ κινήσαι. Μεῖνε πλαγιασμένος. Ἐνθυμήσου τί διέταξεν ὁ ἰατρός.

Καὶ ὁ νέος ἔθηκεν ὑπὸ τὸ ἐράπλωμα τὴν χεῖρα τοῦ πατρός του. Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ γέροντος ἐξήστραπτον, καὶ ἡ ἀναπνοή του ἐξήρχετο δυσχερῶς τοῦ στόματός του.

Χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ κατὰ πρόσωπον τὸν υἱὸν του ἐψιθύρισε ἀσθενῶς:

— Καὶ ὁ λοχαγός αὐτός...:

—... Ἦτο λοχαγός του... Ἦλθεν ἐπίτηδες νὰ σέ ἰδῇ.

Ὁ γέρον συνέσφιξε τοὺς ὀφθαλμούς καὶ τὰ χεῖλη του ὅπως καταστείλῃ ὀλολυγμόν.

— Θάρρος, πατέρα, καρδιά... Ἦλθε ἐδῶ διὰ νὰ σέ παρηγορήσῃ φανοῦ γενναῖος, πατέρα.

— Εἰπέ του νὰ ἔλθῃ.

— Ἀμέσως;

— Ναί, ἀμέσως.

Ὁ νέος ἐξῆλθε ταχέως τοῦ δωματίου. Ὁ πατήρ παρακολουθήσας αὐτὸν διὰ τοῦ βλέμματος προσήλωσε τοὺς ὀφθαλμούς εἰς τὴν θύραν. Ἦκουσε βραχὺν ψιθυρον, ἀσθενῆ κλαγγὴν ξίφους καὶ ἑ ἀξιωματικὸς εἰσῆλθε.

Ὁ γέρον ἤνοιξε πρὸς τὸν λοχαγὸν τὴν ἀγκάλην του, οὗτος δὲ ὤρμησεν εἰς αὐτὴν μεθ' υἱικῆς στοργῆς. Οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ ἔστησαν ὀρθοὶ παρὰ τὴν κλίνην. Ὁ πατήρ ἔκλαιε. Ἄκρα σιγὴ ἐπεκράτει ἐν τῷ δωματίῳ.

Αἴφνης ὁ ἀσθενὴς ἀνήγειρε τὴν κεφαλὴν, ἀπομάξας δὲ τὰ δάκρυά του εἶπεν ἀποφασιστικῶς:

— Λοχαγέ... εἴθε ἐκεῖ τὴν ἡμέραν ἐκείνην... εἶδατε τί συνέβη... νὰ μοῦ τὰ διηγηθῆτε ὅλα... Εἶμαι πολὺ καλὰ... Ὅθ' ἄκούσω χωρὶς νὰ συγκινηθῶ, χωρὶς νὰ σὰς διακόψω... Ἀλλὰ θέλω... ἔχω ἀνάγκην νὰ μάθω (ἐνταῦθα τὰ

δάκρυα ἐπνιξαν τὴν φωνὴν του) πῶς ἀπέθανε τὸ καυμένο μου τὸ παιδί!

Ἐκφρασις ἀπεριγράπτου θλίψεως ἐπεσκίασε τὸ πρόσωπόν του.

— Ἦτο τόσο νέος καὶ τόσο ὠραῖος!

— Ἀλλὰ τώρα εἶνε τόσο μεγάλος! ἀπεκρίθη ὁ λοχαγός.

Τὴν λέξιν ταύτην ἀκούσας ὁ γέρον ἀνύψωσε τὴν κεφαλὴν του καὶ ἠτένισε ἐπὶ τὸν ἀξιωματικόν· ἐφ' ὅσον δὲ παρετήρει αὐτόν, τὸ δακρύβρεκτον πρόσωπόν του ἐλάμβανε βαθμηδὸν ἐκφρασιν γαλήνης καὶ ὑπερηφανείας.

— Τόσον μεγάλος! ἐψιθύρισε καθ' ἑαυτόν.

Διὰ φωνῆς δ' εὐσταθοῦς προσεῖπε:

— Λέγετε τώρα, λοχαγέ.

Ὁ λοχαγὸς καθήσας ἐγγύτερον τῆς κλίνης καὶ θωπεύων τὸν θύσανον τῆς λαβῆς τοῦ ξίφους του προσεπάθει νὰ εὕρῃ φράσιν τινα ὅπως ἀρχίσῃ. Ὁ πρεσβύτερος τῶν ἀδελφῶν προσῆλθεν εἰς ἐπικουρίαν του.

— Ἡ πυροβοληρία σας θὰ ἔκαμε πολὺ καλὰ τὸ μέρος της, κύριε λοχαγέ.

— Εἰς τὴν μάχην τῆς Νοβάρας; ὄχι. Δηλαδή ἐκάμαμεν μικρὰ πράγματα ἀλλ' ἐκοπιάσαμε ὅσον ἔπρεπε διὰ νὰ κάμωμεν μεγάλα· ἐτρέχαμεν τρεῖς ἕως τέσσαρας ὥρας χωρὶς στιγμὴν ν' ἀναπνεύσωμεν.

« Λοχαγέ, ἀναβῆτε εἰς ἐκεῖνον τὸν λόφον! μὲ διέτασσαν. Μόλις ἀνεβαίναμεν, ἐναντία διαταγῇ· ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν προτέραν θέσιν μας. Τοῦτο συνέβη τρεῖς ἢ τέσσαρας φορές. Οἱ ἵπποι ὑπέφεραν τὰ πάνδεινα τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Τὰ δυστυχεῖ ζῶα! Ἦξιζαν καλλιτέραν τύχην.

— Ἐφρονεύθησαν;

— Τὰ περισσότερα.

— Ποῦ ἐσταματήσατε;

— Δὲν εἰσεύρω ἀκριβῶς τὸ μέρος. Ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς τὴν ὄψιν τῆς τοποθεσίας. Ἦμεθα εἰς τὸ μέσον ἐνὸς λόφου· μεταξύ ἡμῶν δὲ καὶ τῆς κορυφῆς τὸ ἔδαφος ἐσημάτιζε τόσο βαθὺ χάσμα ὥστε ἠδύνατο ν' ἀποκρίψῃ ἐν ἡ' δύο συντάγματα ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἐχθροῦ. Ὅτε ἐφθασα ἐκεῖ, μακρόθεν ἐφαίνοντο τρία συντάγματα αὐστριακῶν προχωροῦντα καθ' ἡμῶν. Μόλις διεκρίνετο ἡ λευκὴ στολὴ των καὶ ἡ ἀκτινοβολία τῶν λογγῶν των. Εἰς ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν μου ἐστάλη αἴφνης μὲ δύο τηλεβόλα εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ λόφου. Ἐμεῖνα μὲ τὸν πρῶτον ὑπολοχαγόν μου καὶ τέσσαρα τηλεβόλα. Εἰς τὸν δεξιὸν οὐλαμόν (ἐνταῦθα ὁ ἀξιωματικὸς ἐστράφη πρὸς τὸν πρεσβύτερον τῶν ἀδελφῶν) ἦτο ὁ ἀδελφός σας.

Ὁ γέρον ἔμεινεν ἀτάραχος.

Ἦτο εἰς τὸν δεξιὸν οὐλαμόν, ἐξηκολούθησεν ὁ ἀξιωματικός· Ἀμέσως ἤρχισε τὸ πῦρ. Ὁ ἀδελφός σας ὡς λοχίας ἔπρεπε νὰ σκοπεύσῃ.

— Εἰς τὸ μεσαῖον σύνταγμα! ἀνέκραξα. Κύταξε νὰ μᾶς τιμήσης.

Ἐμειδίασε, ἐσκόπευσε, ὠπισθοχώρησε δὲ δύο βήματα καὶ ἀνέκραξε:

— Πῦρ!

Καὶ εἶδομεν ὅτι ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα ἐν δένδρον τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς τὸ μέσον τοῦ μεσαίου συντάγματος· αἱ τάξεις τῶν ἐχθρῶν διεσπάρθησαν, οἱ ἀξιωματικοὶ ἔφιπποι ἔτρεχον ἐπάνω κάτω· ἔπειτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπῆλθεν ἡ τάξις καὶ ἐξηκολούθησεν ἡ πορεία.

— Εὐγε! τῷ ἔκραξα. Ἄλλην μίαν!

Ἐσκόπευσε καὶ δευτέραν φοράν, καὶ πάλιν ἡ σφαῖρα ἔπεσεν εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν.

Ὁ γέρων ἐπληξε διὰ τῆς παλάμης τὴν κλίνην.

— Ἡ σφαῖρα ἔπεσεν εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν, ἐξηκολούθησεν ὁ λοχαγός· τὸ σύνταγμα συνεταράχθη περισσότερο ἀπὸ τὴν πρώτην φοράν· καὶ πάλιν οἱ ἀξιωματικοὶ ἔτρεχον ἄνω κάτω καὶ πάλιν αἱ τάξεις διεσπάρθησαν· ἀλλὰ τώρα ὁ ἐχθρὸς ἐσταμάτησε. Τέσσαρα τηλεβόλα ἔφθασαν ἐν καλπασμῶ καὶ ἐστήθησαν τὰ μὲν δύο μεταξὺ τοῦ δεξιοῦ κέρατος καὶ τοῦ κέντρου, τὰ δὲ δύο ἄλλα μεταξὺ τοῦ κέντρου καὶ τοῦ ἀριστεροῦ. Ἀμέσως δὲ ἤρχισαν τὸ πῦρ ἐναντίον μας.

— Καρδιά, παιδιά, ἀνέκραξα εἰς τοὺς στρατιώτας μου· νά, περίστασις νὰ τοὺς δεῖξωμεν ποῖοι εἴμεθα.

Ἐρχίσασμεν νὰ πυροβολῶμεν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τηλεβόλων. Οἱ ἐχθροὶ ὠπισθοδρόμησαν. Τὸ ἐν τῷ κέντρῳ σύνταγμα ἐπλησίασεν εἰς οἰκίσκον τινα, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφαίνετο ὅτι εἰσῆλθον πολλοὶ στρατιῶται.

— Λοχία! ἐφώναξα εἰς τὸν υἱόν σου· σκόπευσε αὐτὸ τὸ σπίτι.

— Ἀμέσως! ἀπεκρίθη αὐτὸς μὲ τὸν ἀποφασιστικὸν του τόνον.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην διήρχετο καλπάζων εἰς συνταγματάχης τοῦ ἐπιτελείου, ἤκουσε τοὺς λόγους μου καὶ ἐστάθη.

— Νὰ ἰδοῦμεν, ἀπεκρίθη.

— Πῦρ! διέταξε σχεδὸν ταυτόχροτως ὁ γενναῖος λοχίας, καὶ ἀπὸ τῆς στέγης τῆς οἰκίας εἶδομεν ν' ἀνατινάσσωνται πέτραι, κέραμοι, ξύλα καὶ νὰ πίπτουν ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν· πολλοὶ στρατιῶται ὤρμησαν ἐκτὸς καὶ διεσκορπίσθησαν καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις.

Ὁ γέρων συνέθλιβε διὰ τῶν δύο χειρῶν τὸ ἐφάπλωμα ὡσεὶ κατείχετο ὑπὸ νευρικῆς ταραχῆς.

— Λαμπρά! ἀνέκραξεν ὁ συνταγματάρχης ἀποκαρυνθεῖς. Ἄλλὰ καὶ τὰ αὐστριακὰ τηλεβόλα ἐπυροβόλουν πολὺ εὐστάτως. Αἱ σφαῖραι ἐπιπτον βροχηθῶν ὀκτὼ δέκα βήματα τριγύρω μας, ἡ κόνοντα κύματα χρώματος τὰ ὁποῖα μᾶς ἀπέκρυπτον τηλεβόλα καὶ πυροβολητάς. Ὅτε τὸ

σύννεφον διελύετο, ὁ γενναῖος υἱός σας ἀπετίνασσε μειδιῶν τὴν κόνιν ἀπὸ τῶν ἐνδυμάτων του, ἀπαθής, ἀτάραχος, ὡς νὰ μὴ διέτρεχε κανένα κίνδυνον...

Ἄλλ' εἴμεθα ἀτυχεῖς... Μία σφαῖρα ἔπεσεν εἰς τὸ μέσον τοῦ λόχου τοῦ πεζικοῦ, ὅστις μᾶς συνώδευε καὶ ἐφόνευσε τρεῖς στρατιώτας. Μετ' ὀλίγον δύο ἵπποι μας ἐφονεύθησαν καὶ δύο ἄλλοι ἐτραυματίσθησαν ἐπικινδύνως. Πρὶν παρῆλθον δύο λεπτὰ ἠκούσθη φοβερὰ ἔκρηξις καὶ ὄξυτάτη κραυγή. Μία σφαῖρα εἶχε συντρίψει τὸν τροχὸν ἐνὸς τηλεβόλου καὶ δύο πυροβοληταὶ φονευθέντες ἔκειντο ἐξηπλωμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους... Δὲν ἦτο τὸ πυροβόλον τοῦ υἱοῦ σας.

Ὁ γέρων ἀνέπνευσε, ὡσεὶ ὑπελείπετο αὐτῷ ἡ ἐλπίς ὅτι ὁ υἱός του ἔζη εἰσέτι.

— Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἅμα ὁ υἱός σας εἶδε τὸ θέαμα τοῦτο ἐκτύπησε διὰ τῆς χειρὸς τὴν κεφαλὴν του καὶ ἐξέβαλε κραυγὴν ἀγανακτήσεως. Δὲν εὐρισκόμεθα ἐν τούτοις εἰς ἀπελπιστικὴν θέσιν καὶ ἠδυνάμεθα ν' ἀντισταθῶμεν ἀκόμη ὀλίγον καιρόν. Ἄλλὰ δύο νέα τηλεβόλα τῶν ἐχθρῶν προσετέθησαν εἰς τὰ τέσσαρα πρῶτα. Τὰ αὐστριακὰ συντάγματα ἐξηκολούθησαν νὰ προχωρῶσιν· ἡμεῖς δὲν ἠδυνάμεθα νὰ μείνωμεν περισσότερο εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην. Ὅπισθὲν μας ἠκούσαμεν αἴφνης θόρυβον βημάτων, φωνῶν, καὶ ὄπλων καὶ εἶδομεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου δύο συντάγματα ἐτοιμαζόμενα ν' ἀπωθήσωσιν ἐχθρικὴν ἐφοδὸν. Μεταξὺ τῆς κορυφῆς καὶ ἡμῶν, ὅπως εἶπον, τὸ ἔδαφος ἐσχημάτιζε χάσμα· ἀφ' οὗ λοιπὸν τὸ πεζικὸν δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ μέχρις ἡμῶν, ἔπρεπε νὰ ὀπισθοδρομήσωμεν.

Ὁ ἐχθρὸς προὐχώρει ταχέως. Περιέμενα νὰ φθάσῃ μέχρι βολῆς καὶ τότε διέταξα.

— Πῦρ διὰ κερμάτων! (μιδραλλίων)

ἠκούσθη ἔκρηξις τις ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ κεραυνοῦ παρακολουθουμένη ὑπὸ συριγμοῦ ὀξέος. Νέφος κόνεως ἐκάλυψε τὸ σύνταγμα, ὅτε δὲ διεσκορπίσθη, τρόμος, ταραχὴ ἀπερίγραπτος κατεῖχε τὰς ἐχθρικὰς τάξεις.

Ἄλλ' ἦτο ἀργά.

Οἱ Αὐστριακοὶ καὶ τοὶ ἐν ἀταξίᾳ ἐξηκολούθουν ν' ἀναβαίνωσι γενναίως. Οὔτε στιγμὴν δὲν ἔπρεπε νὰ χάσωμεν, ἔπρεπε νὰ σώσωμεν τὰ τηλεβόλα. Οἱ ἵπποι δὲν ἤρουν πλέον.

— Ἐπὶ βραχίονος! ἀνέκραξα. Ὅπισω!

Τριάκοντα βραχίονες βραχίονες ἐξετέλεσαν τὴν διαταγὴν ταύτην.

Εἰς πυροβολητῆς ἔλειπεν ἀπὸ τὸ πρὸς τὸν δεξιὸν οὐλαμὸν τηλεβόλον, καὶ τοῦτον τὸν ἀντικατέστησε ὁ υἱός σας, λαθὼν ἕνα τροχόν. Κατέβαλλεν ἀπίστευτον ἀγῶνα, εὐρίσκει δὲ τρόπον νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ τοὺς ἄλλους. Ἄλλὰ τὸ ἔδαφος ἦτο βρεγμένον καὶ οἱ τροχοὶ ἐβυθίζοντο εἰς τὴν λάσπην. ὦ! ἦτο τρομερόν! Οἱ μῦς τῶν πέντε στρατιωτῶν

ἀπὸ τὴν ἔντασιν ἦσαν τόσον ἐξωγκωμένοι ὥστε ἐνόμιζες ὅτι τὸ δέρμα των ἔμελλε νὰ διαρραγῇ.

— Θάρρος, παιδιά! ἐφώναζον οἱ στρατιῶται καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου. Οἱ δὲ πυροβοληταὶ ἐδιπλασίαζον ἀπελπιστικῶς τὰς ἐνεργείας των. Ἦδη ἠσθανόμεθα πλησίον μας τὸ βαρὺ βῆμα τοῦ αὐστριακοῦ συντάγματος καὶ τὰς φωνὰς τῶν ἀξιωματικῶν των. Ἀπόσπασμα ἀκροβολιστῶν ἐκπεμφθὲν πρὸ τοῦ συντάγματος μᾶς ἐδεκάτιζε διὰ τῶν σφαιρῶν του... ἐν τούτοις εἴχομεν σχεδὸν φθᾶση... τότε ἐπληγώθη!

— Ποῦ; Ποῦ ἐπληγώθη; ἠρώτησεν ἀγωνιωδῶς ὁ ταλαίπωρος γέρον ὡσεὶ τότε τὸ πρῶτον ἤκουε τὴν εἶδησιν ἐκείνην

— Εἰς τὴν κνήμην.

— Εἰς ποῖον μέρος; ...

— ... Ἐδῶ, ἀπεκρίθη ὁ λοχαγὸς δεικνύων τὸ ἄνω μέρος τῆς κνήμης του· ἀλλ' ἐφώναξε: εἴδεν εἶνε τίποτε, ἐμπρός!» ἐξηκολούθησε νὰ ᾤθῃ τὸν τροχόν.

— Εὖγε! ἐξηκολούθησεν ὁ ἀσθενὴς διὰ φωνῆς ἰσχυρᾶς καὶ μὴ τρεμούσης.

— ὦ, πραγματικῶς εὐγέ του! Οἱ ἴδιοι στρατιῶται τοῦ ἐφώναξαν γειά σου! Οἱ πέντε ἀνδρεῖοι κατέβαλον ἔσχατον ἀγῶνα· τὸ τηλεβόλον ἐφθασεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς. Οἱ γενναῖοι ἄνδρες μόλις προφθάσαντες ν' ἀρθρώσωσι τὴν λέξιν: ἐγλύτωσε! κατέπεσαν ἀποκαμωμένοι. Ὅταν ἐσηκώθησαν...

— Δὲν ἐσηκώθησαν ὅλοι! εἶπεν ὁ γέρον, ὦ τὸ εἴξευρα!...

— ... Ἦτο πληγωμένος εἰς τὸ πλευρόν.

Στιγμιαία σιωπὴ ἐπηκολούθησε τὴν φράσιν ταύτην.

— Ἄμα ἐξησφαλίσθησαν τὰ τηλεβόλα, τὸ πεζικὸν ἤρρισε πυκνὸν πῦρ κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων ἐχθρῶν. Τὸ δεξιὸν τηλεβόλον ἐσύρθη τριάκοντα βήματα ἐμπρός, ἐν ᾧ δὲ τὸ ἔσυρον οἱ στρατιῶται ὁ υἱὸς σας πιέζων τὸ τραῦμά του ἀνέκραζεν ἀκόμη δύο φορές: Καρδιά! καρδιά! Ἄλλ' ἔπειτα ἐκόπη ἡ φωνὴ του, ἔκαμεν ἐν νεῦμα διὰ τῆς χειρὸς καί... .

Ἄλλ' ὅτε ἐσταμάτησαν τὰ τηλεβόλα, διέταξα προσβολήν. Ὁ ὑπολοχαγὸς ἔβλεπε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς καὶ εἶχεν ἤδη στραφῆ πρὸς ἐμὲ ὅπως μοι εἶπη: «Ἐίμεθα ἔτοιμοι», ὅτε ἠσθάνθη ὅτι ἐπιέζε τις τὸ γόνυ του, ἐστράφη καὶ εἶδε...

Ὁ γέρον ἀνεκάθησε δι' ἐνὸς πηδήματος ἐπὶ τῆς κλίνης ἐσφιγξέ τὴν χεῖρα τοῦ λοχαγοῦ, καὶ ἠρώτησε:

— Ποῖον;

— Αὐτόν! Τὸν υἱόν σας. Αἱματοσταγῆς, ἐτοιμοθάνατος ἐσύρθη ἕως ἐκεῖ ὅπως ἀποχαιρετίσῃ τοὺς συστρατιώτας του καὶ τὸ τηλεβόλον του.

Ὅλοι οἱ πυροβοληταὶ τὸν περιεκύκλωσαν. Δύο

ἐξ αὐτῶν τὸν ἔλαβον ἀπὸ τὴν μασχάλην καὶ τὸν ἀνεσήκωσαν. Ἔσειε τοὺς δύο του βραχίονας καὶ εἶκινε τὰ χεῖλη του βλέπων τὸν ὑπολοχαγὸν ὡσεὶ ἤθελε νὰ τῷ εἶπη κάτι τι.

— Τί θέλεις γενναῖε στρατιῶτα μου; ἠρώτησεν ὁ ὑπολοχαγὸς διὰ φωνῆς πλήρους στοργῆς.

Ἀνήγειρε τοὺς βραχίονας καὶ συνῆψε τὰς χεῖρας ὡσεὶ ὅπως ἐναγκαλισθῆ κάτι τι. Ὁ ὑπολοχαγὸς ἐνόησε. Μετέφερον τὸν δυστυχῆ νέον πλησίον τοῦ τηλεβόλου του. Τὸ πρόσωπόν του ἐφωτίσθη ὑπὸ ζωνῆς χαρᾶς. Τὸ ἐνηγκαλίσθη καί... ἐξέπνευσε!...

Ὁ πατήρ, ὅστις μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἠκροῶτο τοῦ λοχαγοῦ μετ' αὐξούσης βαθμηδὸν συγκινήσεως, τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις ἀκούσας κατελήθη ὑπὸ τρομεροῦ σπασμοῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἀνεμιγνύοντο γέλως καὶ λυγμοί.

— Ἡ θεὰ τοῦ ἡρώϊκου ἐκείνου θανάτου, ἐξηκολούθησε διὰ παθητικοῦ τόνου ὁ λοχαγὸς, ἐξῆψε τὴν ἐνθουσιασμὸν τῶν στρατιωτῶν. Ὁ ὑπολοχαγὸς ἔλαβε διὰ τῶν χειρῶν του τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ, τὴν ἐπίλησεν εὐλαβῶς, λέγων ὡς νὰ ἠδύνατο νὰ τὸν ἀκούσῃ:

— Εἶσαι γενναῖος στρατιώτης!

— Ζήτω! ἐξηκολούθησαν ἁμοφῶνως οἱ στρατιῶται, ἐγὼ δὲ ἐφώναξα: Χαιρετήσατέ τον! καὶ ὅλοι ὕψωσαν τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ πιλικίου καὶ ἐχαιρέτισαν αὐτὸν ἐπαναλαμβάνοντες τὸ ζήτω.

— Ναί, ἐξηκολούθησεν ὁ ἀξιωματικὸς, βλέπων δακρύνοντα τὸν γέροντα, ναὶ χύσατε τὰ ἠδέα αὐτὰ δάκρυα· ἀλλὰ συλλογίσθητε ὅτι ἦτο τὸ καύχημα τῆς πυρβολαρχίας μας καὶ ὅτι δὲν θὰ τὸν λησμονήσωμεν ποτέ. Μετὰ εἴκοσιν ἔτη οἱ στρατιῶται μας προφέροντες τὸ ὄνομά του θὰ αἰσθάνωνται τὴν καρδίαν των νὰ κτυπᾷ ὅπως τώρα, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατόν του, καὶ θὰ λέγωσιν ὅτι ἦτο γενναῖος...

Ὁ ἀξιωματικὸς ἐσιώπησε. Πάντες ἔμειναν περιλυποὶ, τεθλιμμένην ἔχοντες τὴν ψυχὴν. Ἄλλ' ἡ ἀπαραμύθητος ὀδύνη τοῦ γέροντος εἶχε κατευνοσθῆ ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν τελευταίων λέξεων ἃς εἶχεν εἶπη ὁ ἀξιωματικὸς.

Τέλος ὁ πατήρ ἐκλείσει τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐνόμισαν ὅτι ἀπεκοιμήθη. Βυθισθεὶς εἰς τὰς ἀναμνήσεις του, εἰς προσευχὴν τινα ἴσως, δὲν ἐνόησεν ὅτι οἱ τρεῖς ἄνδρες ἐξῆλθον ὅπως λάβωσιν ἀπὸ τοῦ παρακειμένου δωματίου τὰ πράγματα, ἃτινα εἶχε φέρει ὁ ἀξιωματικὸς.

Μετ' ὀλίγον ἐπανῆλθον, ὁ δὲ γέρον ἀκούσας συνομιλίαν ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς:

— Λοχαγέ, εἶπε, μήπως ἔχετε κανένα χαρτὶ γραμμένο ἀπὸ τὸ χέρι του;

— Ναί, ἄμα ὑπάγω εἰς τὸ Τουρῖνον ὅτι χειρόγραφόν του ἔχω θὰ σᾶς τὸ στείλω. Ἄλλὰ τώρα σᾶς φέρω ἄλλα ἐνθύμια.

Τῷ ἔδωκε τὸ πιλίκιον τοῦ φρονευθέντος, τὸ ὁποῖον ὁ πατὴρ κατεφίλησε θερμότεατα.

— Πατέρα, κ' ἐγὼ σοῦ φέρω κἄτι τι, εἶπον ὁ μεγαλείτερος υἱός.

Καὶ τῷ ἔδωκε τὰ σειρήνια τοῦ λοχίου.

Ὁ δευτέρος υἱὸς τῷ ἐνεχείρισε τὸ ξίφος του.

— Κ' ἐγὼ, εἶπε τὸ δωδεκαετὴς ξανθὸν παιδίον, κ' ἐγὼ κἄτι σοῦ φέρω!

Καὶ ἀκτινοβολοῦν, πορφορᾶς ἔχον τὰς παρειάς, σφόδρα συγκεκινημένον τὸ παιδίον ἐνεχείρισε τὸ τιμητικὸν ἐπὶ στρατιωτικῇ ἀρετῇ μεταλλίον εἰς τὸν πατέρα του.

Ἄλλ' ἡ ὥρα τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ ἀξιωματικοῦ προσήγγιζε.

Ἐν μέσῳ τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ, ὁ γέρον ἔστη αἴφνης. Διὰ τῆς χειρὸς του ἐπέβαλε σιωπὴν· προσεῖχε συντόμως τείνων τὸ οὖς εἰς ἀπομεμακρυσμένον τινὰ κρότον, ὑπ' αὐτοῦ μόνου ἀκούμενον.

— Τί εἶνε; ἠρώτησαν οἱ τρεῖς ἄνδρες.

— Σιωπὴ! εἶπεν ἐπιτακτικῶς ὁ γέρον.

Ὁ λοχαγὸς ἐποίησε κίνημα ὀδυνηρᾶς ἐκπλήξεως καὶ εἶπε καθ' ἑαυτόν:

— Ὁ ὑπολοχαγὸς ἐλησμόνησε τὴν διαταγὴν μου ἢ δὲν τὴν ἐνόησε.

Πράγματι ὑπόκωφος, ἀπομεμακρυσμένος κρότος ἤκούετο πλησιάζων ὀλονέν.

— Εἶνε τὰ κανόνια! ἀνέκραξεν ὁ γέρον. Εἶνε ἡ πυρβολαρχία σας...

— Ὅχι, εἶνε ἀδύνατον, ἀπήντησεν ὁ ἀξιωματικός.

— Τὴν ἀκούω σας λέγω, τὴν βλέπω, εἶνε ἡ πυρβολαρχία! Θέλω νὰ μοῦ εἰπῆτε τὴν ἀλήθειαν.

Ἡ φωνὴ τοῦ γέροντος εἶχε πολὺ τὸ ἐπιτακτικόν.

— Ὅχι ὄχι, ἀπεκρίθη ὁ ἀξιωματικὸς ὑψῶν τὴν φωνὴν ὅπως δι' αὐτῆς καλύψῃ τὸν κρότον τῆς διερχομένης πυρβολαρχίας.

— Σιωπήσατε! ἀνέκραξεν ὁ δυστυχὴς γέρον· θέλω νὰ σιωπήσετε ὅλοι!

Τώρα ἤκούετο εὐκρινῶς ὁ κρότος τῶν βλητοφόρων ἢ φωνὴ τῶν διαταγῶν, τὸ βᾶδισμα τῶν ἵππων.

— Ἄ! ἄ! ἀνέκραξεν ὁ ἀσθενὴς θριαμβευτικῶς. Καλὰ τὸ ἐσκέφθην ἐγώ· δότε μοι τὰ ἐνδύματά μου, θέλω νὰ ἐνδυθῶ, θέλω νὰ καταβῶ!..

— Ὅχι ὄχι, ἀνέκραξαν οἱ υἱοὶ του. Εἶσαι ἀσθενής. Δὲν εἶνε δυνατὸν.

Ἄλλ' ὁ γέρον ἀπάθησεν αὐτοὺς ἰσχυρῶς.

— Δι' ὄνομα Θεοῦ, ἀφῆτέ με. Θέλετε νὰ με κάμητε ν' ἀποθάνω; Γὰ φορέματά μου, γρήγορα! Μόλις ἐνδυθῆις, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν δύο υἱῶν του ἐξῆλθε.

Διὰ τοῦ παραθύρου ὁ λοχαγὸς διέταξε τὴν πυρβολαρχίαν νὰ διέλθῃ ἐν σπουδῇ. Ἄλλ' ὁ

γέρον ἤδη ἦτο ἐν τῇ ὁδῷ καὶ ἡ κραυγὴ ἦν ἐξέβαλε ἦτο τόσον σπαρακτικὴ, ὥστε ὁ λοχαγὸς ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν πυρβολαρχίαν νὰ σταματήσῃ.

Ἵποβασταζόμενος ὑπὸ τῶν υἱῶν του ἐπλησίασεν εἰς τὸ τηλεβόλον τοῦ υἱοῦ του καὶ ἐνηγκαλίσθη αὐτὸ σφιγκτότατα μετ' ἀπεριγράπτου ὁρμῆς.

— Ἴδου ἡ θέσις! εἶπεν ὁ λοχαγός.

Ὁ πατὴρ ἀπέθηκεν ἐπὶ τοῦ τηλεβόλου τὸ ἴσχνον καὶ γεροντικὸν πρόσωπόν του ψιθυρίζων διὰ τῶν λυγμῶν του·

— Ἄχ! παιδί μου, παιδί μου!..

Ὁ ὑπολοχαγὸς ἀφίππευσεν, οἱ δὲ δύο πυρβοληταί, οἵτινες εἶχον ἀνεγείρη τὸν ἐτοιμοθάνατον λοχίαν ἤρχοντο μετ' αὐτόν.

— Κύριε, εἶπεν ὁ ὑπολοχαγός.

Ὁ πατὴρ ἐστράφη. Ἀνεπόλησε τὴν σκηνὴν, ἣν πρὸ μικροῦ εἶχε διηγηθῆ αὐτῷ ὁ λοχαγός. Διὰ τῶν δύο βραχιόνων του ἐνηγκαλίσθη τοὺς δύο στρατιώτας, ἐν ᾧ ὁ ὑπολοχαγὸς ἔθετεν ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ πατρὸς τὸ εἶλημα, τὸ ὁποῖον εἶχε δώσει εἰς τὸν νεκρὸν υἱὸν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

— Ἄ! παιδιά μου! εἶπεν ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς στρατιώτας ὁ γέρον.

Οἱ πυρβοληταί, εἰς νεῦμά τι τοῦ λοχαγοῦ ἐχαίρησαν στρατιωτικῶς τὴν ἐσχάτην ἐκείνην ὀδύνην· ὁ ταλαίπωρος γέρον καταβληθεὶς ὑπὸ τῆς συγκινήσεως κατέπεσεν ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῶν υἱῶν του.

Μετ' ὀλίγον τὸ τελευταῖον τηλεβόλον τῆς πυρβολαρχίας εἶχεν ἐξαφανισθῆ εἰς τὸ βάθος τῆς ὁδοῦ, ὁ δὲ πατὴρ τὸ ἀπεχαιρέτα διὰ τῆς χειρὸς ὡσεὶ μετ' αὐτοῦ συναπῆρχετο καὶ ὁ νεκρὸς υἱὸς του.

— ὦ, πατέρα, εἶπεν εἰς τῶν υἱῶν, ὁ ἀδελφός μας δὲν ἀπέθανε!

Ὁ δὲ γέρον ὑψώσας τὴν κεφαλὴν ἀπήντησε:

— Ὅχι δὲν ἀπέθανε. Ὅστις ἀποθνήσκει γενναίως διὰ τὴν πατρίδα δὲν ἀποθνήσκει!

(Ἐκ τῶν Racconti Militari τοῦ Ἐδμόνδου δὲ Ἀμίτσιου).

A. Π. Κ.

Ἄγγλος τις ἐξεφράσθη μετὰ περιφρονήσεως περὶ τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος, διότι ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἐφρονεῖσθαι μόνον 192 ἄνδρες, ἐν ᾧ διὰ τῶν σημερινῶν πολεμικῶν μέσων 50,000 καὶ πλέον δύνανται νὰ ἐξολοθρευθῶσιν ἐν διαστήματι ὀλίγων ὥρων. Ἐν τούτοις ἡ ἀνάμνησις τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ ἐν ἐπέδειξαντο οἱ Ἕλληνας θὰ μείνῃ ἐξάπαντος ἐν τῇ μνήμῃ τῶν λαῶν, ἐν ᾧ αἱ φοβεραὶ ἀνθρωποσφαγαὶ τῶν νεωτέρων χρόνων θὰ λησμονηθῶσιν ἴσως.